

BOXHOLMS BRUK

Namnet Boxholm har sitt ursprung i ättenamnet Stenbock, i det att dåvarande ståthållaren på Vadstena slott, Arvid Gustafsson Stenbock, år 1582 i dåvarande Flemminge by, som var belägen ca 4 km nv om Boxholms köpings nuvarande centrum, anlade ett säteri, som efter hans ättenamn kallades Bocksholm och då med namnet Bocksholm stavat med ck liksom i ättenamnet. Senare skrevs namnet Boxholm med x, enär man ansåg den stavningen vara finare.

Järnbruksrörelsen begynte här i Boxholm år 1754 med tillverkning av alla handa slags spik, bultjärn, hästskor, spadar, skyfflar och plogbillar m.m. av från något annat järnbruk inköpt smidbart stångjärn.

Anledningen till att ett järnbruk kom att anläggas just här i Boxholm var den goda tillgången på vattenkraft i det att Svartån just inom den nuvarande tätorten av Boxholms köping gör ett fall av ca 30 meter och vilket fall dessutom för den tidens teknik var relativt lätt att bebygga och tämja till användbar drivkraft för ett järnbruks stångjärnshamrar. Vidare fanns här i Boxholm och trakten runt omkring god tillgång på skog, ur vilken man kunde hämta bränsle till ett järnbruks härdar.

Vattenkraft och skog äro således de faktorer, som ha lagt grunden till dagens samhälle här i Boxholm och ännu idag äro dessa tvenne naturtillgångar av allra största betydelse för vårt industriella liv.

Från och med år 1782 kallades de industriella anläggningarna här i Boxholm officiellt för Boxholms Bruk.

Den tillverkningsmetod, som till att börja med - från år 1761 - användes vid Boxholm för tackjärnets omvandling till smidbart stångjärn var det s.k. tysksmidet, som år 1858 utbyttes mot tillverkning efter franche-comté-metoden, vilken dock i sin tur redan efter 15 år - år 1873 - ersattes av det s.k. lancashiresmidet, vilket i sin tur så småningom utträngdes av den nya götstårsprocessen enligt martinmetoden, som infördes i Boxholm år 1915.

År 1949 i juni gjordes vid Boxholm den sista lancashiresmältan.

År 1872 bildades på den s.k. bruksegendomen i Boxholm, som bl.a. omfattade diverse skogsegendomar om tillsammans ca 10.000 ha, belägna i södra delarna av Ekeby och Åsbo samt i Blåviks och Torpa socknar, Boxholms Aktiebolag med ett aktiekapital av kr 1.500.000:-.

År 1874 öppnades järnvägstrafiken på södra stambanan förbi Boxholm, vilket medförde ett starkt uppsving i den industriella verksamheten här i Boxholm. Ett modernt sågverk började uppföras i början av år 1872 och år 1874 byggdes den första masugnen här i Boxholm. - Det första egentliga varmvalsverket uppsattes år 1860 och år 1882 utfördes en av de första elektriska belysningsanläggningarna här i landet. Den första elektriska järnvägen i Sverige togs i drift vid Boxholms Bruk år 1890 för bolagets interna transporter och den första anläggningen för elektrisk valsverksdrift i Sverige kom i gång, likaledes i Boxholm, år 1894.

Boxholm har i mångt och mycket varit en föregångare på det tekniska området och nämnas kan, att det nya varmvalsverket, som idag är under byggnad, inom sig rymmer flera tekniska nyheter, som ännu inte kommit till utförande på något annat håll i världen.

Boxholms Aktiebolag omfattar idag järn- och ståltillverkning, skogshantering, trävarurörelse och lantbruk och bolaget brukar i reklamsammanhang föra fram tre tungt vägande slagord, nämligen järn, trä och lantbruk.

Bolagets totalareal omfattar idag ca 35.000 ha, varav ca 28.000 ha utgöres av produktiv skogsmark. Detta innehav av skogsmark har under årens lopp förvärvats främst för att förse järnverket med bränsle i form av träkol för masugnen och för härdarna samt för att förse sågen med timmer.

Bolagets omsättning var år 1967 ca 77 miljoner kronor och antalet anställda uppgår till något över 1.100 personer och bland de anställda påträffar man många som representera familjer, vilka under många generationer ha tjänat bolaget.

Tyngdpunkten i verksamheten ligger på järnverksrörelsen. Den baserar sig idag på inköpt tackjärn och skrot. I Boxholm ligger järnverket med martinverk, varmvalsverk, kallvalsverk, profilverk, stång- och tråddrageri samt tackjärnsgjuteri. Järnverkets mera väsentliga produktionsdata kunna för dagen angivas till ca 71.000 ton göt, ca 72.000 ton valsjärn och manufaktur och ca 4.000 ton tackjärnsgjutgoods.

Den tidigare för järnbruket i Boxholm med dess träkolsmasugn så viktiga gruvrörelsen, belägen i Södermanland i närheten av Sköldinge och Valla järnvägsstationer på järnvägslinjen Stockholm - Göteborg, såldes 1967 till Boliden Aktiebolag. Gruvorna övertogs vid halvårsskiftet.

Ur bolagets skogar uttages årligen ca 170.000 m³sk i form av timmer, stolpar och massaved.

Sågverken, som är belägna i Boxholm och Sommen, har en kapacitet av ca 13.000 stds sågade och hyvlade trävaror per år. Till trävarurörelsen hör vidare en snickerifabrik för tillverkning av bl.a. dörrar, träkar och trätuber.

Lantbruket, som drives i egen regi, uppgår till 190 ha.

Vid mejeriet, som baserar sig dels på mjölk från egen ladugård och dels från bolagets arrendatorer samt inköp från utomstående, produceras årligen ca 550 ton ost under benämningarna "Vallonost", "Gräddost" och "Caroline-ost".

Beträffande själva samhället Boxholm kan nämnas, att Boxholm är en köping och att innevånarantalet uppgår till ca 4.800 personer, varav ca 4.000 personer bor i tätorten. Antalet skattekronor var enligt 1967 års taxering ca 319.000 och den sammanlagda kommunala utdebiteringen inkl. landstingsskatt och tingshusmedel uppgår för år 1968 till kr 20:45 per skattekrona.

Bostadsbyggandet har under senare år varit ganska livligt. Sålunda färdigställdes år 1962 143 st lägenheter, år 1963 158 st, år 1964 87 st, år 1965 79 st, år 1966 92 st, år 1967 75 st och för år 1968 planeras ett nytillskott av ca 20 st lägenheter.

För övrigt kan nämnas, att samhället sedan några år tillbaka har löst sin hushållsvattenfråga på ett föredömligt sätt och att avloppsvattnet renas i ett höggradigt reningsverk.

Beträffande skolförhållandena kan nämnas, att i Boxholm finnes en central-skola med högstadieundervisning.

<u>Produktion</u>		<u>1967</u>	<u>1966</u>
Slig och sinter	ton	47.000	86.200
Valsjörn och manufaktur	"	71.600	71.500
Tackjärnsgjutgods	"	4.000	4.200
Avverkning på egna skogar	m3sk	170.000	142.000
Sågade trävaror	stds	8.000	7.700
Elkraft	MWh	25.600	25.700
Ost	kg	553.300	546.200

Försäljning

Den totala omsättningssumman för under år 1967 levererade produkter uppgår till kr 76.870.000:-, varav på export kr 8.000.000:-

Personal

	<u>1967</u>	<u>1966</u>
Antal anställda		
Arbetare vid industrierna	782	937
Arbetare vid skogsbruket	182	149
Övriga anställda	<u>142</u>	<u>148</u>
	<u>1.106</u>	<u>1.234</u>
Löner och ersättningar	<u>1967</u>	<u>1966</u>
	Kronor	Kronor
Arbetare vid industrierna	17.171.000	18.734.000
Arbetare vid skogsbruket	3.203.000	2.474.000
Övriga anställda	3.958.000	3.875.000
Styrelse, företagsledning	<u>353.000</u>	<u>377.000</u>
	<u>24.685.000</u>	<u>25.460.000</u>

Boxholm den 29 mars 1968